

28/7 82

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
ELHUNYT TAGJAI FÖLÖTT TARTOTT
EMLÉKBESZÉDEK.

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

1882. — III. SZÁM.

EMLÉKBESZÉD
MORÓCZ ISTVÁN

LEVELEZŐ TAG FELETT.

GALGÓCZY KÁROLY

LEV. TAGTÓL.

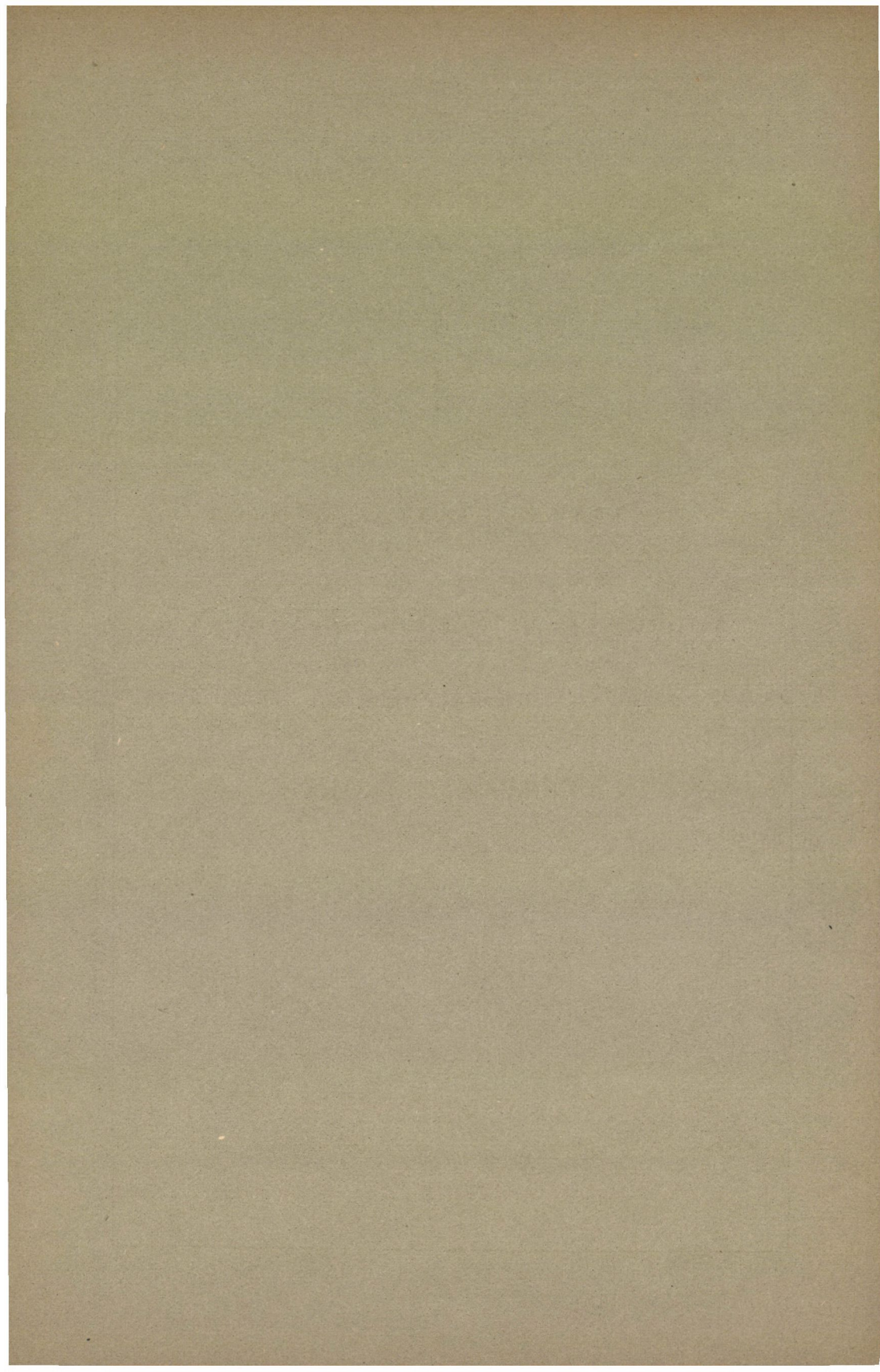
(Olvastatott a M. Tud. Akadémia 1882. márczius 21. összes ülésén.)

— Ára 10 kr. —

BUDAPEST, 1882.

A M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(Az Akadémia épületében.)

EMLÉKBESZÉD

MORÓCZ ISTVÁN

LEVELEZŐ TAG FELETT.

GALGÓCZY KÁROLY

LEV. TAGTÓL.

(Olvastatott a M. Tud. Akadémia 1882. márczius 21. összes ülésén.)

BUDAPEST, 1882.

A M. TUD. AKADEMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

Az Akadémia épületében.

Budapest, 1882. Az Athenaeum r. társ. könyvnyomdája.

Emlékbeszéd

Morócz István levelező tag felett,

Galgóczy Károly lev. tagtól.

A kora reggeltől, késő estig izzasztó munkában kifáradt napszámos, mikor a nap lehanyatlik, méltán várja napdiját, s az igazság hozza magával, hogy megadassék neki.

Néhai Morócz István tagtársunk, a nemzet, a közügy napszámosa volt, oly téren, a mezőgazdaság terén, a mely a nemzet, az ország egyik léalapját képezi. Dolgozott kora reggeltől, kora ifjúságától, késő estig, napja lehanyatlásáig, folyvást a közügy érdekében. Alig három hó híján, hatvanöt évre terjedt munkás életének nagy részét országunk mezőgazdaságának előmozdítására szentelt foglalkozásban töltötte és e fontos ügy szolgálatában harmincz éven fölül viselte az Országos magyar gazdasági egyesület előadói, majd titoknoki hivatalt. Adjuk meg — ha egyébbel többé nem is tudjuk — legalább az őszinte elismeréssel, fáradsága napdiját, a melyet hosszú éveken át, kitartó szorgalommal, nem középszerű tehetséggel és kétségbevonhatlanul jótékony eredménynyel teljesített munkájáért megérdemel.

Emlékezzünk meg mindenekelőtt élete folyásáról. Az élet könyve, a melyet a sors, születésekor, tiszta lapokból kötve, esukottan tett elébe, sokban igen értékes életeseményekkel van beírva, s a boldogult mögött becsukódott sír egészen felnyitotta azt számunkra. Lapozzuk át, hogy különböző irányban megismerjük belőle az embert, tanulhassunk tőle; ő pedig használjon halála után is hazájának, használjon az emberiségnek, használjon különösen amaz ügynek, a melynek munkássága kiválólag szentelve volt.

*

*

*

Martosi Morócz István született 1816. (nem 1817. mint több életírója hibásan mondja) december 25-én Hevesmegyében, Ludas községben, a hol atyja gazdatiszt volt.

Gimnázialis tanulmányait Gyöngyösön végezte. A bölcsészeti tanfolyamra Budapestre jött, a hol a királyi egyetemen az orvosi szak elvégzésével, kitűnő sikerrel befejezván tanulmányait, 1846. december 16-án orvostudori oklevelet és felavatót nyert.

Már mint orvosnövendék és készülő orvos nagy előszere-ttel foglalkozott a természeti tudományokkal, s azok közt, atyjától, a ki elismert jeles gazda volt, öröklött hajlamainál fogva, különösen a mezőgazdaság segédtantárgyaival.

Mint készülő (rigorosáns) orvos, két évig a nagy-tudományú dr. Pólya József segédje volt, a ki az időben Budapesten a városliget mellett magántébolját tartott. De már e közben elkezdett a mezőgazdasági irodalommal foglalkozni és figyelmet gerjesztő több munkálatot bocsátott közre a Magyar Gazda című szaklapban. Ez úton egybeköttetésbe jutott Török Jánossal, a Magyar gazdasági egyesület akkori titoknokával és a Magyar Gazda szerkesztőjével, mely egybeköttetés egész jövő életpályájára határozó befolyással lett. Török legelsőben is a szerkesztőségbe vette őt 1844-ben maga mellé. 1845. december 31-én pedig titoknoki segédkép alkalmazta. Itt kezdődött az Országos magyar gazdasági egyesülettel első hivatalos kapcsolata, mely harminczhat éven keresztül mindig erősebbé fejtett.

Két igen fontos tárgy foglalkoztatta ép amaz időben a Magyar gazdasági egyesületet. Egyik az egyesületnek törvényhozás útján országosítása, másik egy központi felső gazdasági tanintézet felállítása, mely két kapcsolatos czélból az egyesület 1844-ben az országgyűléshez is kimerítő emlékirattal járult. Ezen az úton egyikre nézve sem koronázta ugyan siker a törekvést; de az egyesület azért nem hagyott fel azzal; hanem különösen a gazdasági tanintézet felállítására egyelőre társadalmi úton igyekezett a szükséges előkészületeket megtenni. A legfontosabb előkészületek egyikét képezte: a felállítandó intézet részére szükséges tanerőkről gondoskodás. 1845-ben e célból, a tanerők kiképztetése végett az egyesület kebelében segé-

lyező egyesület alakult. Ezzel egyetértve, az ismeretterjesztő szakosztály 1846. ápril 18-diki gyűlésének ajánlatára, az igazgató választmány ápril 26-diki gyűlésén Morócz Istvánt választotta a vegy- és műtanra tanárjelöltül, a ki azon nyarat még az egyesület titoknoksegédi hivatalában töltvén, kiképeztetésének tökéletesítése végett, deczemberben külföldre, mindenekelőtt Berlinbe utazott. Itt a vegytanban Mitscherlich és Rose, a technológiában Magnus és Schubardt tanárok előadásait hallgatta. Azután a gazdasági viszonyokkal s gazdálkodási módokkal megismerkedés tekintetéből beutazta Poroszországot, majd Hollandiát és Belgiumot.

E tanulmányai és utazásai közben érték az 1848-dik évi események. Felhangzott az édes haza szava, a melylyel minden meleg keblű fiát közelelről és távolról segítségre hívta. Erre Morócz is haza sietett. 1848. július végén érkezett vissza. De a békés gazdasági tudományok művelését, a háboru zaja közt, ő is hadi élettel váltotta fel, hadi orvoskép lépvén a magyar kormány szolgálatába. Kezdetben a nógrádi nemzetőri zászlóaljnál nyert alkalmazást. Majd a kápolnai csata után dandár-főorvossá neveztetett ki; a nagysarlói ütközet után pedig a hetedik hadtestnél Pöltenberg Ernő mellett hadtörzskari főorvossá léptették elő. Ez állásban egész a szabadságharcz végéig megmaradt s a fegyverletétel után Aradról 1849. szeptember végével szabadult meg.

Néhány havi bujdosás után, 1850. elején került ismét Budapestre, a hol visszatérve elhagyott életpályájára, gazdasági képzettségének érvényesíthetésére legelsőben is a Gazdasági lapok mellett mint szerkesztősegéd nyert tért, melyeket az 1849. év második felében beállott megszűnésök után, 1850. január elején Korizmics László újra megindított. Ennek következtében jutott vissza a Magyar gazdasági egyesület kapcsolataiba is, annak az 1848/9-ki események által szintén megzavart állapotában szükségessé lett ideiglenes szervezkedése alkalmával, az 1851. január 9/10-diki szervezkedő gyűlésen, előadóvá és ideiglenes pénztárnokká választatván, mely állásból csakhamar (1854-ben) titkárságra emelkedett.

Ez időtől fogva megszakadás nélkül együtt élt ő a gazdasági egyesülettel; részt vett annak minden működésé-

ben, fejlődésében, emelkedésében, haláláig viselvén annak titoknoki hivatalát.

Egy egész emberöltőn át viselt e fontos hivatalánál, tehetséggel párosult hajlamainál és kitartó szorgalmánál fogva, kitűnő érdemeket szerzett a mezőgazdaságnak mind tudományos, mind gyakorlati mezején.

A tudomány mezején egészen önálló munkát nem hagyott hátra. Irodalmi működése főképp szaklapokban s időközi folyóiratokban megjelent cikkekre, előterjesztésekre, azután összeállításokra és szerkesztésekre szorítkozik; — ily minőségben azonban értékes és terjedelmes.

Hogy már az orvosi pályán léte alkalmával, a negyvenes évek elején elkezdett a gazdasági irodalommal foglalkozni s a Magyar Gazda című szaklapban számos munkálata jelent meg, azt már említettem. Orvosi felavattatása alkalmával szintén a mezőgazdaság kapcsolatából választotta disszertationális tételét »Az alkalmazott vegytan történeti vázlata« cím alatt, mely Budapesten 1846-ban nyomtatásban is megjelent. Gazdasági utazásának eredményét »Kalászok utamból« cím alatt, a Magyar Gazdában ismertette, a hol közleményei a lapnak 1848-ban történt megszűnéséig folytak, melyekben részint általános gazdasági tanulmányait, részint egyes helyeken szerzett tapasztalatait adta elő, egyszersmind párhuzamot vonván különösen a porosz és magyar gazdasági viszonyok közt. 1851-től egész haláláig, harmincz éven át szerkesztője levén a »Gazdasági lapok«-nak, főképp ebben központosította irodalmi működését. Munkái többnyire névtelenül jelentek meg, s azokat most már összeállítani lehetetlen. Szerkesztette ezen kívül a »Gazdasági egyesület emlékiratai«-t, az »Egyesületi közlemények«-et, »Az országos magyar gazdasági egyesület évkönyvei«-t, azonképp az egyesület kiállítási, gép- és ekeversenyi jegyzékeit, stb.

De legbecsesebb és legmaradandóbb emléke irodalmi működésének a »Mezei gazdaság könyve«, a melyet az angol Stephens Henri híres »Farmkönyve« mintájára dolgozva, hét kötetben, Korizmics Lászlóval és Benkő Dániellel együtt hárman adtak ki.

Mint titoknoknak, hivatalos kötelessége a közgyűlési, választmányi és szakosztályi jegyzőkönyvek vezetése, azután az emlékiratok és előterjesztések szerkesztése levén, ezekben is sok becses szakismeretet rakott le.

Azonban nemcsak mint titoknok, hanem több ízben mint pénztárnok is szolgáltatta ő az egyesületet. Különösen 1878-tól egész haláláig, a pénztárnokság terhe is egészen reá nehezült. 1854-től 1859-ig pedig az országos szőlőiskola igazgatói teendőt is ő látta el.

Ez utóbbi foglalkozása fejlesztette ki benne az előszere-
tetet különösen a szőlőszet iránt, a melylyel gyakorlatilag is
szép eredménynyel foglalkozott. Kis-tétényi szép szőlője élő
emlékkép maradt e részben utánna. Nagy súlyt fektetett a
gyakorlati szőlőszetben kivált a fajelkülönítésre és a fajbor-
termelésre. Kis-tétényi szőlőjét e rendszer szerint alkotta újra,
elkülönítetten ültetvén és termelvén abban különösen a bur-
gundi, fekete kadarka, tramini, olasz, rajnai rizling és mézes-
fehér borfajokat, melyekkel jóhírű pinczét is alakított.

Mint hivatalnok pontos, szorgalmas és kitartó volt. Tel-
jes mértékben birta mind az egyesület, mind az elnökség bizo-
dalmát. Volt egy kitűnő sajátága: az, hogy leggyakrabban
meg tudta a különböző nézetek közt a középutat tartani s azo-
kat közvetíteni, mely iránta minden oldalról rokonszenvet
szerzett.

Morócz István törekvései és érdemei nem maradtak
elismerés nélkül. A gazdasági irodalom terén kifejtett ered-
ményes működése elismerésül a M. T. Akadémia 1858. év
december 15-ki nagy-gyűlésén levelező tagjává választotta. Az
egyesületi téren szerzett érdemeiért az ország megyei és vidéki
gazdasági egyesületei közül több, tiszteleti tagsággal, Hajdu-
Böszörmény város díszpolgársággal, a király és a kormány
1868. ápril 23-án a Ferencz József-rend lovagjává, 1880-ban,
az egyesület ötvenéves örömnépe alkalmából pedig királyi
tanácsossá kinevezéssel tüntette ki.

A politikai és közigazgatási téren is vannak érdemei. A
kormánypárthoz tartozván, lakóvárosrészében, a Ferenczváros-
ban rendszeren ő szokott lenni a választási elnök. 1865. óta pedig
fővárosi képviselő bizottsági tag volt.

Alig volt a fővárosnak társadalmi, közmívelődési és jótékonyági egyesülete, a melynek részvényes tagja ne lett volna. Mindenütt, a hol meg volt győződve, hogy a közügy és az emberiség kívánja, szellemileg és anyagilag készséggel áldozott.

Magánéletében szelíd, jószívű, társalgásában kedélyes, barátságában előzékeny és egyenes volt.

Egész valóját általában a becsületesség jellemezte, s őt a jó hazafi, a kötelességismerő szorgalmas hivatalnok, a szerető gondos férj és családapa, valamint az egyenes szívű jó barát koszorúja méltán megilleti.

Ez igen összevonva, rövid életrajza.

Két téren emelkedik ki ebből különösebben tevékenysége, a melyen bővebben kell vele foglalkoznunk: egyik az egyesületi hivatalos tér, másik a szaklap szerkesztése, mely kettő kapcsolatában általában az ország mezőgazdasága fejlődésének jelentékeny tényezője volt.

A boldogult már minden tetteivel a történelemé. Emlékét tisztelem meg, ha tetteiről mindkét irányban, egyenesen a tények eredménye alapján, főkép a történelmet beszéltetem.

Harmincz évig viselte ő a Magyar gazdasági egyesület első hivatalát. Ez idő alatt részese volt ő az egyesület minden műveletének, emelkedésének, jó és rossz napjainak.

A közvélemény azt tartja, a közkíváncsi pedig azt követeli, hogy az első hivatalnok mozgató ereje, lelke legyen a hivatalnak, a melyet képvisel, s bár a siker dicsőségében sokan kívánnak osztozni, s tényleg osztoznak is vele: de az esetleges hibáért, mulasztásért vagy sikertelenségért a többség szavazata rendesen őt szokta s őt szereti, még pedig leggyakrabban teljes mértékben felelőssé tenni.

Morócnak e részben tagadhatlanul igen nehéz állása volt.

De nem a sok munka tette azt első sorban nehézzé, mely szerint sokszor több hivatal teendői is halmozódtak reá. Gyöngé testalkatát, gyöngé egészségét, kivált az utolsó időkben, a sok munka gyakran megtörte ugyan, azonban kitartó szorgalommal azt mégis folyvást meggyőzte. Hanem nehézze tette, a fenforgó viszonyok közt, a méltó megmérkőzhetés hivatalelődjével, mely irányban az ország, a gazda-, a nagy közönség szeme folyvást rajta függött.

Önkénytelen jön, hogy az Országos magyar gazdasági egyesület múltja és jelene közt összehasonlítást tegyünk.

Morócz hivatalelődje az egyesület titoknoki hivatalában tényleg Török János volt. A közte és Török közt eső pár évet, a szabadságharcz folytán előállott ideiglenesség nehézkes kezdete töltötte ki s így számba sem jöhet. Török, előadáságával együtt, mindössze kilencz évet töltött az egyesület hivatalában. A leggyorsabb és legnagyobb mértékű emelkedés az ő idejére esik. Ebben tagadhatlanul része van a természet örök törvényének is, mely szerint akármely egészséges magról kelt egészséges növény vagy egészséges eredetű élőlény növekvése az első életkorban legszembetűnőbb: de az elsőrendű tényező bizonynyal Török volt. Nagy mértékben meg volt benne az agitatori tűz és szellem. Teremtő lélek volt ő, a ki mindig új tért keresett és foglalt s ebben az akkori korszellem is segítette, a mely az ahhoz szükséges egyéneket megtalálni is megengedte.

E viszonyok közt az egyesület fejlése túlnyomólag a gyakorlati téren nyilvánult. Az országos szőlőiskola, az országos gyümölcskert, a köztelki palota első megalapítása, a jószágismertetések, pályamunkák s majd minden évben kisebb-nagyobb kiállítás, az állattenyésztés, gyümölcészészet és gépészet körében kiosztott versenyjutalmak tesznek tanubizonyyságot erről, a melyek tolmácsa egy mozgalmas s a viszonyokhoz képest a birtokos osztály közt szép elterjedésű szaklap, a Magyar Gazda volt. Az alsó népsztyály közt pedig a Mezei Naptár és a Gazdasági kis tükör terjesztették és emelték a szakismeretet. *)

És hogy mily részvétellel kísérte a nagy közönség e működést, kitetszik onnan, hogy a Magyar Gazdának utóbb ezerháromszáz előfizetője volt, a Mezei naptár évenként negyvenötvenezer, a Gazdasági kis tükör hat kiadásban tizennyolcz-ezer példányban került a közönség közé; az országos szőlőiskola és gyümölcskert pedig a szőlővessző- és csemete-megrendeléseket csak nagy erőfeszítéssel győzte meg: de legközvetlenebbül

*) A Schams Ferencz által alapított első szőlőiskolát az egyesület Mayerffy Ferencztől 1840-ben vette, az országos faiskola és gyümölcskert telkét 1843-ban vásárolta; a jószágismertetések, pályakérdések, kiállítások kezdete 1841-re esik.

kitetszik ez az egyesület vagyonállásának és tagszámának gyarapodásából. Az egyesület alapvagyon, az 1848. márczius 18-ki közgyűlésre tett hivatalos kimutatás szerint ekkor már 183,715 pfrt, mely közt befizetett és befizetetlen alapítványi tőke, 179 különféle alapítótól 106,945 pfrt, ezen kívül a 10 pfrtos évdíjas tagok száma 705, az 5 pfrtosoké 108 volt; az egyesület évi bevétele pedig 23,797 pforintot tett.

Moróczot a legnagyobb elfogultság sem vádolhatja azzal, hogy agitátori szellem lett volna. De el kell ismernünk, hogy neki azon igen élénk és nagyhatású működésben, a mely az egyesület életét, kivált az ötvenes évek második és a hatvanas évek első felében, különösen több igen jelentékeny kiállítással, gép- s ekeversenynyel s más fontos és gyakorlati eszközléssel diszítik, kitűnő része van.

Megérdemli e korszak, hogy eszközléseiről, legalább főbb pontokban megemlékezzünk.

Az egyesületnek alapszabályszerű új szervezkedése és rendszeres új tevékenysége a szabadságharcra következett ideiglenesség után, az 1857-dik év végével kezdődik. Ezt ugyanez év június hava elején (6—10), az előzőkhöz képest, nagyszerű országos gazdasági kiállítás előzte meg. Mily élénk részvétnak örvendett ez: tanúsítja a kiállítók száma. Ez, a különböző osztályokat külön számítva, 517, az egy egyén által több osztályban tett kiállításokat összevéve pedig 349 volt. Mindenesetre nagy szám az akkori időkhöz képest, a mikor a kiállítások nem voltak még oly közönségesen elterjedve, mint ma, kivált ha fölveszszük, hogy ez csak Magyarországra szóló és tisztán mezőgazdasági kiállítás volt és az ipar nagy mezejére nem hatott ki. Még szembetűnőbbé válik ez, ha a kiállítók minőségét vesszszük figyelembe. Esik pedig a 349 kiállító közül a főrendi nagy birtokos osztályra 56, a köznépre 35, a gyáros gépészetre 39, a közép-birtokos osztályra 219. És e tömeges részvét a nagy- és középbirtokos osztály részéről, az Országos magyar gazdasági egyesület újra éledési szakában, már előre a nagyra fejlődhetés anyagi és szellemi záloga volt.

Az új szervezésben a gyakorlati eredmény fokozása tekintetből nagy súlyt fektettek a szakosztályok szaporítására.

Különösen ezekben nagy erélylyel kezdette és fejlesztette az egyesület új működését. Az ismeretterjesztés gyarapítására már 1857-től kezdve számos pályakérdést tűztek ki, melyek közül több eredményre is jutott; — jelesen: a procentuatió kérdése, a paraszt gazdaságok rendezése, az állattenyésztés javításának és a gazdasági kettős könyvvezetésnek kérdése. Magyarország földtani leírása Békés-Csanádmegyével megkezdett. A jószágismertetések és leírások folytattattak s az ebbeli tevékenység eddig gr. Károlyi Lajos mágocsi, József főherczeg kis-jenői, gr. Sándor Mór bia-bajnai uradalmainak, azután Fekete Ferencz kossuthi és Szilassy György pándi jeles gazdaságainak ismertetését és leírását hozta létre. A Gazdasági kis tükör újra dolgoztatott át és hetedik kiadásban adatott ki. Megkezdettek a juh- és szarvasmarha-törzskönyvezések. Közreműködött az egyesület a keszthelyi gazdasági tanintézet újra szervezésében, azután a debreczeni és kassai tanintézet felállításában. Gr. Károlyi István hazafias buzgóságából kezdeményezte az istvántelki gazdasági intézetet. Egy központi felső gazdasági tanintézetre gróf Károlyi Lajos kegyes adományából 50,000 forint alapítványt szerzett. A kormány részére több rendbeli közgazdasági kérdésben véleményezéssel segédkezett, melyek közül különösen kiemelendő a vasúti hálózat. 1858-, 1859- és 1860-ban részleges kiállításokat, gép- és ekeversenyeket, 1865-ben ismét, bár nem egészen általános, de nagyszerű kiállítást rendezett, melyet a király is meglátogatván, ezzel az egyesület az uralkodó ház és a nemzet közt létrejött alkotmányos kiegyezés bevezetésének is részese lett. 1862-ben a londoni, 1863-ban a hamburgi világ-, 1866-ban a bécsi birodalmi, 1867-ben ismét a párisi világkiállítást közvetítette. Új országos szülőiskolát s abban vinczellér-képezdét alapított.

De különösen a legfontosabb intézményt létesítette a mezőgazdaságra nézve a most virágzó Magyar földhitelintézetben, a mely az egyesület kebelében 1858-ban indítványoztatván, 1862-ben történt megindulásaig ott érleltetett meg. Ezen kívül az egyesületnek ugyanezen időről a népbankok terjesztésében is része van.

A minden irányban élénk s hatékony működés iránt nem késett a nagy közönség sem érdekeltségét és méltánylását kitű-

nőleg tanúsítani. Az 1858. nov. 17-ki közgyűlésen már azt jelentette az elnök, hogy: míg az egy évvel ezelőtt tartott új szervező közgyűlésen még csak 338 volt a bejegyzett tagok száma, ekkor már 332 alapító és 560 évdíjas tag volt beiratkozva; ismét egy év múlva, az 1859. november 14-diki közgyűlési jelentés szerint már 1102, majd az 1862. évi januári kimutatás szerint 448 alapító, 773 évdíjas és így összesen egyezer kétszázhuszonegy volt a tagok száma, 1866-ban pedig csak alapító tag is 514 volt, 171,000 forintot meghaladó alaptőkével és huszonöt vidéki és megyei egyesület állott a központi anyaegyesülettel különféle kapcsolatban. A közérdekeltség az egyesület közgyűléseit valóságos kis országgyűlésekké varázsolta.

Mily szép tevékenység, mily gyönyörködtető kép ez az egyesület életében, csak ily összevont rajzba foglalva is. A visszaemlékezés is gyönyörérzést idéz elő a hazafi lelkében. Kimondhatjuk határozottan, hogy e kor működése, ha változott is alakjában s nem oly közvetlenül gyors eredményű: nem áll az első időszaknak mögötte.

Azonban 1867. óta apránként nagyon megváltozott az egyesület e képe.

Azóta a pályadíj-kitűzések, a nagyszerű egyetemes kiállítások, gép- és ekeversenyek megszűntek, melyek helyét néha részlegesen pótolják. A jószágismertetések és leírások meggyérültek. A már azelőtt régen megszűnt országos faiskola és gyümölcskert után, előbb a régi szőlőiskola is megszűnt, azután pedig az új szőlőiskola, a vinczellérképezdével átment a kormány kezébe. És az egyesület tevékenysége a gyakorlati térről nagy részben az elméleti s különösen a közgazdasági térre lépett át. Ki kell azonban mégis a gyakorlati téren is emelnem az istvántelki intézetet, a mely mostani fejlődését az újabb kornak köszöni.

Nem ide tartozik: vitatkozni a fölött, hogy helyesebb volt-e a régi modorú működés, mint a mostani. Tagadhatlanul vannak a mostani működésnek is igen becses mozzanatai. Igen figyelmet érdemlő az a befolyás, a melyet az egyesület a törvényhozásra több irányban gyakorol, azonkép a kormány körében gyakori kedvező közvetítés. Különösen kimagasodnak az

eszközlések közt a múlt évben lefolyt enquette-tárgyalások is. Mégis ha a nagy közönség érdekeltsége után, a mely az egyesület tagjainak számában nyilvánul, lehet helyesen itélni, úgy mutatkozik, hogy ez a régi munkásság mellett szól; miután az egyesületi tagszám, az 1880. évi zárlat tanúsága szerint, az alapítókön kívül, a kik ki nem maradhatnak, kétszáznegyven évdíjas számra szállott le.

De itt a boldogúlt sírjánál el kell ismernünk azt, hogy e jelzett változást nem az ő szelleme hozta elő. Sokkal több része van ebben egyenesen a korszellemnek és a kor körülményeinek, a melyek az egyesület vezérferfiaí nézetét is változtatják. Az első határozó ok az alkotmányosság helyreállítása volt s azóta is ennek fejlődése viszi a vezérszerepet. Hibáznám, ha el nem ismerném, hogy bármily üdvös és örvendetes volt is az alkotmányosság helyreállítása, az az Országos magyar gazdasági egyesület működésére azonnal zsidbasztólag hatott. Sőt nagyon bebizonyítható tény, hogy a mely ok előzménye, az egyesületi életben az élénkséget első sorban előidézte, ugyanannak érvényesülése lett azután, — hogy ne mondjam, az ellankadás, de mindenesetre az irányváltoztatás főtényezője.

Midőn 1857-ben a kormány és nemzet közt a békülékenység megindult és a félrevonúlt hazafiak mindinkább vágytak elhagyni és elhagyták magányukat: a mezőgazdaságnak a politikától közömbös terén kerestek legörömeőbb tevékenységekre tért, a melyet a kormány is előzékenységgel és figyelemmel kitüntetett s a melyen még a különböző politikai színezetű és gondolkozású egyének is fészélytelenül találkozhattak egymással s a hol épen a mezőgazdaság terén közösen érzett szükség is egyaránt ösztönözte őket tevékenységre.

Ez volt az első és leghatásosabb rugója, az egyesület működésében, az 1857-től 1867-ig terjedt időszak alatt kifejtett gyakorlati és igen élénk működésnek.

Ellenben az alkotmányosság helyreállása után, bármily fontos az ügy, melyet az Országos magyar gazdasági egyesület szolgál, az a nemzeti közügynek csak egy részét képezi s mellette az egyetemes közügy, mely az alkotmányos létben központosúl, lép fölénybe. Természetes tehát, ha ez az érdekeltség magára vonja; a mint ez az egyesület életében mindjárt az

alkotmányosság helyreállása után kézzelfoghatólag tapasztalható is lett.

Ily körülmények közt határozottan kimondható az is, hogy ahhoz, hogy az egyesület a régi gyakorlatilag közvetlen hatású élénk tevékenységre visszaléphessen, valóban még annál is nagyobb agitátori szellem kívántatnék, mint a milyen az egyesületet megalkotta és fényes működését két egymástól lényegesen különböző időszakban már eredményezte.

Ezzel szemben constatálhatjuk, hogy Morócz István boldogult tagtársunk, az általa szolgált közügyre nézve is korán bekövetkezett haláláig, mindig hűséggel és következetes pontossággal, abban az irányban teljesítette kötelességét, a mint az egyesületi határozatok vele rendelkeztek.

Másik főtér, a melyen Morócz tevékenységét különösen kiemeltém: a szaklap szerkesztősége.

A gazdasági szaklap-irodalomban elvitázhatlanul neki kell itélnünk az eddig legérdemesebben kivivott kitartás érdemkoszorúját. Szintén harmincz évig volt ő a Gazdasági Lapok szerkesztője. A magyar irodalmi történet nem mutathat fel szaklapot, a mely ennyi ideig fennállott, még kevesbbé olyat, a mely harmincz évig egyugyanazon változatlanul kitartott szerkesztőség vezetése alatt állott volna fenn.

De ezt is összehasonlítva elődjével, a Magyar Gazdával, szintén kénytelenek vagyunk elismerni, hogy ez utóbbi sokkal elevenebb röptű s izgalmasabb volt s országunkban a gazdasági szaklapirodalom állandó megalapítójának, úgy az író-, mint az olvasó közönségre nézve az tekinthető.

A Gazdasági Lapok nagy jelentésű és igen értékes programmal léptek annak nyomába. Sőt elemtén hódítottak is, és tágították a tért. Azonban a későbbi időkben mellettök keletkezett vetélytársak által túlszárnyalva, le engedték magokat szoríttatni a küzdterről.

Ismét oly esemény, a melynél hibáznánk, ha egészen Morócznak rónánk fel a beállott következményt.

Az első idők igen jó irányú és nagy fontosságú műveletében ő e téren is igazolta értékességét. Az utóbb mutatkozó hanyatlásnak kevesbbé cselekvő, mint inkább csak szenvedőleges tényezője volt ő. A sok munka, a változott körülmények,

nem elcsüggesztették, hanem csak megbénították tevékenységét, mely viszonyok közt a meg nem szűnő kitartás annál nagyobb érdeme.

E két fő téren kiemelt működése kapcsában, az ország általános mezőgazdasági fejlődése is méltán hatásköre és érdemei mérlegébe esik.

Fontos hivatala s azzal kapcsolt tevékenysége megkezdésének küszöbén ama nagy mezőgazdasági válság áll, a melyet az úrbéri felszabadulás két irányban, egyikben az urbéri föld felszabadulása, — másikkban az allodiális birtok, munkaerő és felszerelés nélkül hagyása által jelez.

Nem folyt le a gyökeres válság nagy rázkódás nélkül. A régi birtokos osztály egy részének elhanyaglása ma is erre vezethető vissza. De hogy súlyosabb eredmény nem állott be, a kifejlés pedig az előre félhetőnél, később csakugyan jobb irányt vett, abban az egyesület épen a legkritikusabb időre eső élénk működésének, és ezzel Morócz tevékenységének is határozottan része van.

Főképp öt irányban indokolta és követelte a nagy válság a működést: 1., hogy a birtokos osztály ősi birtokában lehetőleg megtartassék; — 2., hogy a tömegessé lett tagosztályok és elkülönzések lehetőleg czélszerűen vitessenek végbe; — 3., hogy a tagosztályok és elkülönzések folytán megcsökkent állattenyésztés helyreálltassék; — 4., hogy a megkevesedett munkaerő és felszerelés, a szaporodott szükséglet mértéke szerint pótolassék; — végre 5., hogy a gazdasági haszon, az egyoldalúság elkerülése és a kihasználhatási ágak arányosítása által fokoztassék.

Az első szükséglet kielégítésére a Magyar földhitelintézet alakításával törekedett az egyesület; a második, ismeretterjesztő működésének tüzetes tárgya volt; a harmadikra szakosztályi gyakori és különböző alakú tárgyalásain kívül, pályadíj kitűzésével is hatott; a negyedik, különösen a munkaerőt pótló és javító gépek használatának minden irányú terjesztésében nyert kifejezést; az ötödik, egyéb tényezők mellett, az egyesület hivatalos közlönyét képezett Gazdasági Lapoknak folytonos programja volt.

Morócz lelki, testi erejét a halmozott munka az utolsó időkben csakugyan megtörte. Már több évvel halála előtt betegessé lett. Szív-, vese- és májbaj egyesültek nála. Hiába használt több éven át gyógyfürdői üdülést; hamar visszatért hol egyik, hol másik baja, kisebb-nagyobb mértékben. Legutolsó nyarából is több hetet fürdön töltött. Ezt megelőzőleg azonban, a képviselői választások mozgalmai, melyekben mint választási elnök vett részt, oly nyomasztólag hatottak rá, hogy azok következményét a leggondosabb ápolás se volt képes elhárítani többé.

Halálát özvegye, született Ajkai Balogh Francziska aszszony, egyetlen leányuk Martosi Morócz Erzsébet, férjével Pottyondi és Csáfordi Pottyondy Bélával s Margit s Ilona leányaikkal gyászolják. Gyászükbán osztozik a nemzet, különösen az ország birtokos és gazdaközönsége, az Országos magyar gazdasági egyesülettel. Ravatalát testületek s egyesek részéről az elismerés sok koszorúja ékesítette. Sírját a főváros kerepesúti temetője őrzi, melyre Akadémiánk nevében a tagtársi megemlékezés koszorúját én is ezennel baráti kézzel leteszem.
